

РЕФОРМУВАННЯ ВЛАСНОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Україна проходить межу реформування економіки. Цей етап супроводжується важкими кризовими явищами: падінням макропоказників, скороченням обсягів виробництва, зростанням темпів інфляції, виходом відкритого та прихованого безробіття.

Через загальний занепад виробництва і обмеження інвестиційних коштів набуває катастрофічного розміру фізичне спрацювання і моральне старіння промислово-виробничих основних фондів. За деякими даними, за 1991—1996 роки в цілому по промисловості знос основних фондів зріс з 48,7% до 57,8%. У найгіршому становищі знаходяться хімічна промисловість (знос 70,5%), чорна металургія (67,2%), харчова промисловість (59%), кольорова металургія (58%).¹

Одним з найсерйозніших наслідків економічної кризи в Україні можна з упевненістю вважати затяжну інвестиційну кризу. Розрахунки свідчать, що для відчутних зрушень у структурному і якісному оновленні економіки України потрібно близько 100 млрд. дол. Реальний обсяг капіталовкладень в економіку держави в 1997 році склав 10415 млн. грн. (21% обсягу 1990 року в порівняльних цінах). Водночас слід зазначити позитивні зрушення: обсяг капітальних вкладень у 1997 році хоч і скоротився, але тільки на 8,5%, тоді як у попередньому році це скорочення становило 20%.

У 1997 році продовжувався процес створення і розвитку недержавного сектора економіки. Питома вага підприємств колективної форми власності зросла до 73,5%. На них припадало майже дві третини виробленої в Україні продукції. Серед підприємств колективної форми власності переважну частину займають акціонерні товариства, які виробляють майже 56% загального обсягу промислової продукції. За цей же період підприємствами колективної форми власності було здійснено капіталовкладень на суму 4472,2 млн. грн. (або 42,9% загального обсягу). При цьому тільки 3,7% інвестиційних коштів надійшло з державного бюджету. Акціонерним товариствам належить 71,3% обсягу капіталовкладень підприємств колективної власності.³

Наведені дані свідчать про перенесення навантаження інвестиційної діяльності з плечей держави на підприємства. З одного боку, це необхідна умова реформування економіки, з іншого — реальні можливості реалізації коштів промислових підприємств на інвестиційні цілі дуже обмежені. Сама собою зміна форми власності не може принести належні зрушення в поживлення інвестиційної діяльності, це пов'язано з рядом причин, які можна розглянути на прикладі Чернігівської області.

Економіка області характеризується дуже низьким рівнем інвестицій і малою підтримкою держави з цього питання. Так, за 1997 рік підприємствами і організаціями всіх форм власності освоєно капітальних вкладень на 193,1 млн. грн. (менше 2% загальнодержавних інвестицій),

1 Якубовський Н. Актуальні проблеми промислового виробництва // Економіка України. — 1997. — № 10. — С. 6—7.

2 За даними «Статистичного бюлетеня за 1997 рік» Міністерства статистики України. — Київ, 1998. — С. 203.

3 Див.: Там само.

що на 24% менше, ніж в 1996 році, і відповідає рівню 1960 року. Починаючи з 1993 року, проходить постійне зростання недержавного сектора. Підприємствами колективної форми власності за минулий рік було вироблено 86,9% промислової продукції, з яких 70,5% — акціонерними товариствами. Також найбільша частина капітальних вкладень 1997 року припадає на підприємства колективної форми власності — 123,1 млн. грн. (64% загального обсягу інвестицій області). За рахунок коштів державного бюджету освоєно 30 млн. грн. (або 16%) капітальних вкладень.⁴

Одна з основних проблем переходу підприємств на принципи реального самофінансування полягає у виборі найефективніших напрямків вкладення коштів для поліпшення умов господарювання. Для досягнення вказаної мети необхідне проведення розумної інвестиційної політики як з боку держави, так і з боку підприємства.

Деформована структура економіки України потребує максимум зусиль для структурної перебудови галузей і реструктуризації кожної окремої інституційної одиниці, що забезпечить у подальшому переливання капіталу у виробництво з найвищою ефективністю і формування на цій основі макро- та мікроекономічної стабілізації, послідовний розвиток інших виробництв.

Надходження інвестиційних коштів, особливо на першому етапі приватизації, не відбулося. Це пояснюється, головним чином, «паперовим» характером проведеної приватизації. Іншою причиною є орієнтація при роздержавленні майна підприємств на трудові колективи. Враховуючи високий ступінь зносу основних фондів і, відповідно, низьку їх вартість (навіть за експертною оцінкою), державне майно передавалось у власність трудових колективів за безцінь. Однак, не маючи відповідних доходів та заощаджень, нові власники не можуть володіти відповідними інвестиційними та інноваційними можливостями. Вже сьогодні суспільство усвідомило, що орієнтація приватизації на створення рівних умов всім громадянам на участь у розподілі державного майна і перетворенні його у колективну власність навіть теоретично не змогла водночас зробити всіх заможними.

Приватизація привабливих підприємств пройшла легко і швидко. І вже зараз вони реально оновлюють основні фонди, проводять реконструкцію і модернізацію, бо працювали безперервно, випускаючи конкурентоспроможну продукцію.

В особливо непривабливому становищі опинилися великі підприємства машинобудівної, хімічної, деревообробної промисловості. На момент роздержавлення переважна більшість з них вже переживала кризу: зупинки виробничого процесу, виробництва нікому не потрібної продукції, довгі неоплачувані відпустки робітників. Зрозуміло, що інвестиційна привабливість таких об'єктів була втрачена. Процес приватизації великих промислових підприємств затягнувся і безпосередні працівники одержали не більше 15—20% статутного капіталу, який ще донедавна мав великі потенційні можливості. Практично трудовий колектив не зміг стати реальним господарем своїх підприємств. Решта власності залишилась розмитою через сертифікатні аукциони. У таких, як правило, відкритих акціонерних товариствах практично ситуація стала некерованою, оскільки у такій масі власників неможливо досягти балансу інтересів.

Так, серед підприємств машинобудівної галузі Чернігівської області 65% відносяться до акціонерних товариств (28 підприємств). У

⁴ За даними «Статистичного бюлетеня за 1997 рік» Чернігівського міського відділу статистики. — Чернігів, 1998. — С. 200.

структурі капіталу таких об'єктів господарювання тільки 23,4% належить безпосереднім працівникам, решта 50,2% — іншим акціонерам і 26,4% — державі. Однак після приватизації держава не інвестувала в ці підприємства жодної гривні!⁵ Всі капіталовкладення були виконані за власний рахунок, обсяг яких не досягає навіть 1% загальних інвестицій області. При цьому слід враховувати, що потужності підприємств машинобудування Чернігівщини завантажені менш ніж на третину. За I квартал 1998 року обсяги виробництва господарських суб'єктів цієї галузі скоротилися ще на 27,9% і склали 29,2 млн. грн. у діючих цінах. За таких умов стає зрозумілим необхідність підтримки підприємств цієї галузі з боку держави.

Прикладом реального перетворення господарювання може служити формування акціонерного товариства «Прилуки — Пластмас». Інвестиційна компанія, яка стала володарем контрольного пакету акцій, детально проаналізувала діяльність підприємства, негайно його реструктуризувала, провела глибокі маркетингові дослідження та опрацювала бізнес-плани для кожного з новостворених господарських суб'єктів. Всі перспективні напрацювання були підкріплені інвестиційними проектами.

У результаті, протягом останніх трьох років обсяги виробництва тут зросли на 83%, створені додаткові робочі місця, регулярно сплачується заробітна плата.

Аналізуючи приватизаційні процеси, що проводилися в Україні, можна констатувати визнання необхідності завершення розміщення приватизаційних сертифікатів в підприємства і переходу до реальних вкладень грошових коштів для викупу державного майна. Це дозволить поліпшити і стан самого підприємства, і знайти дійсного господаря. Перші кроки приватизації ще не в повній мірі розкрили потенційні можливості колективної власності, особливо перспективною формою господарювання якої є акціонерна. Акціонерні товариства вже зараз займають домінуюче становище в економіці України і мають тенденцію до якісного і кількісного поширення.

Проведений аналіз не робить підсумків укріплення та подальшого розширення колективної форми власності взагалі. Він ще раз підтверджує необхідність особливого підходу до керівництва такою власністю з одночасним пошуком джерел додаткових інвестицій та чітким визначенням обов'язків держави і стратегічних інвесторів після реформування форми власності на засоби виробництва.

⁵ За даними Бутко М., Мурашко М. Проблеми реформування державної власності. // Деснянська правда. — 1998. — № 25. — С. 3.

